DE BEPALINGEN VOOR ONDERLINGE VERZEKERINGMAATSCHAPPIJEN IN HET NIEUWE B.W.

door Mr P. C. Maan

De onderlinge verzekeringmaatschappij heeft zich bij de voorbereiding van het nieuwe Burgerlijk Wetboek in een vrij grote mate van belangstelling mogen verheugen.

Dit wekt geen verwondering, wanneer men bedenkt, hoe stiefmoederlijk in de bestaande wetgeving de onderlinge verzekeringmaatschappij, of de onderlinge waarborgmaatschappij, is behandeld. Het Wetboek van Koophandel noemt haar slechts in een tweetal artikelen met name (art. 286 en 308). Als regel geldt, dat zij door haar overeenkomsten en reglementen wordt geregeerd, en bij onvolledigheid daarvan naar de „beginselen van het recht". Overigens zijn de onderlinge waarborg- of verzekeringmaatschappijen in algemene zin aan te merken als „zedelijke lichamen" volgens art. 1690 e.v. B.W. Voor een speciale groep van de onderlingen, n.l. die welke werkzaam zijn op het gebied van de levensverzekering, zijn bijzondere regelingen opgenomen in de Wet op het Levensverzekeringbedrijf.

Nu in het nieuwe B.W. een systematiek wordt opgebouwd, waarin voor alle rechtspersonen een eigen plaats wordt ingeruimd, heeft ook de onderlinge verzekeringmaatschappij meer aandacht gekregen. In boek 2, dat de Rechtspersonen regelt, is de onderlinge waarborgmaatschappij ondergebracht onder de Titel Verenigingen, waarvan een afzonderlijke afdeling de bijzondere bepalingen bevat die voor de onderlingen van kracht zijn. Zij deelt deze afdeling met bijzondere bepalingen met de coöperatieve verenigingen. Meyers motiveert dit samengaan van de bepalingen voor coöperaties en onderlingen door er op te wijzen, dat dit twee typen verenigingen zijn, die gemeen hebben dat zij trachten in stoffelijke behoeften van haar leden te voorzien door gemeenschappelijk daarvoor een bedrijf te exploiteren in plaats van ieder lid voor zichzelf te laten zorgen.

De wetgever ziet in de onderlinge aldus een bijzondere vorm van de coöperatie. De bepaalde stoffelijke behoeften van haar leden, waarin de coöperatie beoogt te voorzien, bestaan bij de onderlingen uit de behoeften der leden aan verzekeringsovereenkomsten. Toch worden beide figuren niet vereenzelvigd, omdat - naar de motivering van Meyers - de onderlinge ouder is dan de overige coöperatieve vormen, zij zich niet van de benaming coöperatie bedient en voorts wel enige bijzonderheden vertoont. Ten aanzien van deze bijzonderheden zal Meyers wel het oog hebben gehad op de specifieke trekken, die verbonden zijn aan het speciale werkterrein van de onderlingen. De definitie van de onderlinge in het ontwerp (nadat deze gewijzigd werd naar aanleiding van de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer) bevat dan ook niet een verwijzing naar het begrip „coöperatief", doch volstaat met een omschrijving van haar werkterrein: „Onder onderlinge waarborgmaatschappijen worden verstaan verenigingen, die zich anders dan bijkomstig ten doel stellen met haar leden verzekeringsovereenkomsten te sluiten in het verzekeringsbedrijf, dat de vereniging te dien einde ten behoeve van haar leden uitoefent."

De onderlinge is dus een vereniging, en als zodanig onderworpen aan alle bepalingen, die voor verenigingen in het algemeen zijn opgenomen, voorzover daarvan niet door de bijzondere bepalingen wordt afgeweken. In het navolgende wordt de aandacht geconcentreerd op die bepalingen, die voor de onderlingen in het bijzonder zijn geformuleerd.

Voor de oprichting van een onderlinge is - op straffe van nietigheid - een notariële acte nodig, waarin ook de statuten zijn opgenomen. De onderlinge is rechtspersoon, indien de acte van oprichting notarieel is verleden, de statuten het door haar uit te oefenen bedrijf vermelden en in haar naam het woord „wederkerig" of „onderling" voorkomt. Deze toekenning van rechtspersoonlijkheid is een belangrijke uitzondering op de regel (gehandhaafd door de verwerping van het amendement - van Rijckevorsel met 60 tegen 59 stemmen), die voor rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen in het algemeen preventief overheidstoezicht voorschrijft in de vorm van de ministeriële verklaring van geen bezwaar. Het ontwerp schrijft ten aanzien van de onderlinge voor, dat de statuten aan bepaalde vormvereisten moeten voldoen, doch dit is een aangelegenheid die wel zeer bijzonder de notaris aangaat. De wet straft namelijk tekortkomingen in dit opzicht niet met nietigheid, maar treft de notaris, onverminderd zijn strafrechtelijke verantwoordelijkheid, nog met een persoonlijke aansprakelijkheid jegens hen, die door het verzuim schade hebben geleden! Ook voor wijziging van de statuten is een notariële acte nodig.

Anders dan bij de naamloze vennootschappen is bij de onderlingen dus geen ministeriële verklaring van geen bezwaar nodig. De wetgever oordeelde de materie bij de onderlinge minder ingewikkeld dan bij de naamloze vennootschap. Anderzijds meende hij, dat de onderlingen zich wel de kosten van een notariële acte kunnen veroorloven, terwijl de persoonlijke aansprakelijkheid van de notaris de vormgebreken wel tot een minimum zal reduceren.

De naam van een onderlinge moet behalve de aard van haar werkzaamheden, ook het woord „wederkerig" of „onderling" bevatten, terwijl aan het slot van haar naam de letters W.A., B.A., of U.A. dienen te worden vermeld, ter indicatie van haar regeling van de aansprakelijkheid van haar leden of oud-leden jegens derden. Bij de verplichtingen jegens derden zal men bij de onderlingen niet alleen aan haar schulden aan leveranciers moeten denken, doch vooral aan verplichtingen uit herverzekering, uit transportverzekering, uit verzekering van wettelijke aansprakelijkheid, en dergelijke.

Hoe is nu de regeling van de wettelijke aansprakelijkheid (W.A.) van de onderlinge? Voorop staat daarbij de voor verenigingen in het algemeen geldende regel, dat een lid niet rechtstreeks aansprakelijk is tegenover de schuldeisers van de vereniging. Indien er echter bij de ontbinding van coöperaties en onderlingen tekorten blijken te bestaan, zijn hiervoor de leden aansprakelijk, en zelfs de oud-leden, die minder dan een jaar tevoren hebben opgehouden leden te zijn. Tenzij de statuten een andere maatstaf aangeven, zijn alle leden en oud-leden bij de vereffening voor gelijke delen aansprakelijk voor tekorten. Indien er leden of oud-leden zijn, op wie het aandeel in het tekort niet kan worden verhaald, dan zijn voor het ontbrekende de overige leden en oud-leden aansprakelijk. De aansprakelijkheid van oud-leden is voor de onderlingen een novum.

Een onderlinge kan echter (evenals een coöperatie) de aansprakelijkheid van haar leden of oud-leden voor een eventueel tekort in haar statuten uitsluiten (U.A.) of beperken (B.A.). Zo zal de onderlinge molestverzekeringmaatschappij, die de bijdragen van haar leden tot een maximum begrenst, de letters B.A. moeten voeren. Ook de uitsluiting van aansprakelijkheid komt bij de onderlingen voor, namelijk in gevallen waarin de statuten navordering boven de premie uitsluiten.

Ten kantore van het Handelsregister moeten worden gedeponeerd de

statuten en de jaarlijkse rekening en verantwoording; er bestaat voor de onderlinge geen verplichting tot het deponeren van de ledenlijst.

Een verenigingsbesluit van een onderlinge kan geen wijzigingen brengen in de met de leden door de onderlinge in de uitoefening van haar bedrijf aangegane overeenkomsten, tenzij de onderlinge de bevoegdheid daartoe in de overeenkomst op duidelijke wijze heeft voorbehouden. Deze bepaling, die wellicht een overbodige indruk wekt, onderstreept het corporatieve karakter van de onderlinge. In het verleden heeft de rechtspraak meerdere malen de overeenkomst van het lid met de onderlinge tot deel van de corporatieve verhouding gemaakt, ook zonder dat dit uitdrukkelijk in de overeenkomst tot uitdrukking was gebracht. In het licht van deze jurisprudentie is de bepaling dus stellig niet overbodig.

Kan nu een onderlinge verzekeringmaatschappij ook met niet-leden verzekeringsovereenkomsten aangaan? Als regel geldt, dat ieder, die als verzekeringnemer bij een onderlinge een verzekeringsovereenkomst lopende heeft, van rechtswege lid van de vereniging is. De wet laat echter uitzonderingen toe bij onderlingen, die in haar statuten iedere verplichting van leden of oud-leden heeft uitgesloten. Ook bij het optreden als herverzekeraar door onderlingen met wettelijke of beperkte aansprakelijkheid bestaat de mogelijkheid tot het verzekeren van niet-leden, zij het langs een omweg. Deze onderlingen zouden namelijk „gewone" verzekeringsovereenkomsten (zonder aansprakelijkheid van de verzekeringnemer) door een dochtermaatschappij kunnen doen sluiten, en van deze door herverzekering het risico geheel overnemen. Op deze wijze zou het mogelijk zijn, dat het door de (wettelijk of beperkt aansprakelijke) leden bijeengebrachte vermogen voor andere doeleinden zou dienen dan waarvoor het werd bijeengebracht.

Op grond hiervan werden in het Ontwerp-Meyers en in het door de Minister bij de Kamer ingediende ontwerp zekere beperkingen voorgeschreven ten aanzien van de mogelijkheid van in herverzekering nemen van verzekeringen.

Nadat bij de schriftelijke gedachtenwisseling met de Kamer deze kwestie discutabel was gesteld, heeft de Minister de bedoelde beperkingen teruggenomen op grond van de overweging, dat misbruiken in dit opzicht niet zijn gebleken.

Ten aanzien van het lidmaatschap, dat uit een verzekeringsovereenkomst ontstaat, zij nog vermeld, dat dit voortduurt todat alle door het lid met de onderlinge gesloten verzekeringsovereenkomsten zijn geëindigd. Bij overdracht of overgang van de rechten en verplichtingen uit zodanige overeenkomst gaat ook het lidmaatschap, voorzover uit die overeenkomst voortvloeiende, op de nieuwe verkrijger over, tenzij de statuten anders bepalen.

Tenslotte geeft het ontwerp een bescherming van het gebruik van de aanduidingen „coöperatief", „onderling" of „wederkerig"; het gebruik van deze aanduidingen bij het doen van zaken door anderen dan coöperaties en onderlingen is verboden.

Boek 2 van het nieuwe B.W., en daarmede de nieuwe regeling voor de onderlingen, werd in de zomer van 1958 door de Tweede Kamer aanvaard. Het B.W. zal in zijn nieuwe vorm behalve een inleidende titel negen boeken tellen. Ten aanzien van het tempo bij de voorbereiding door de Staten Generaal gaat het streven niet verder dan de behandeling van één boek per jaar. Ook de invoering van het gehele complex zal ongetwijfeld geruime tijd vergen, zodat de nieuwe regeling voor de onderlingen eerst over vele jaren - naar schatting tien of vijftien jaren - effectief zal worden.
